

Кіріченко К.А., аспірант*
Харківський національний економічний
університет ім. С. Кузнеця, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ДОБРИВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

На сучасному етапі розвитку сільського господарства України науковці єдині в думці, щодо негативних тенденцій стану земель сільськогосподарського призначення. Існуючі проблеми землекористування пов'язані з: порушеним балансом поживних речовин у ґрунті; інтенсивним закисленням територій; порушенням сівозмін та екологічно допустимих співвідношень площ ріллі, природних кормових угідь, лісових і водних територій. До того ж сільськогосподарські землі забруднюються промисловими, хімічними та побутовими відходами. Усе це погіршує стан і саме родючість земель.

Внесення добрив – це агротехнічний захід необхідний для збереження родючості ґрунтів, їх якості та ощадливого використання насіння та інших ресурсів. Ефект від використання добрив незаперечний, тому цей захід сміливо можна віднести до факторів підвищення ефективності земель сільськогосподарського призначення.

Важливо, що масштаби виробництва продукції рослинництва зростають стрімкими темпами, що саме вимагає більш детального аналізу факторів впливу на врожайність сільськогосподарських культур [1]. Родючість ґрунту – це його здатність відповідати потребам рослин та можливість забезпечити їх водою, елементами живлення. Родючість і якість ґрунту залежить від багатьох його властивостей, а загалом визначається найпершим – вмістом і запасом гумусу [2]. Добрива найбільш суттєво впливають на: агроекологіч-

---

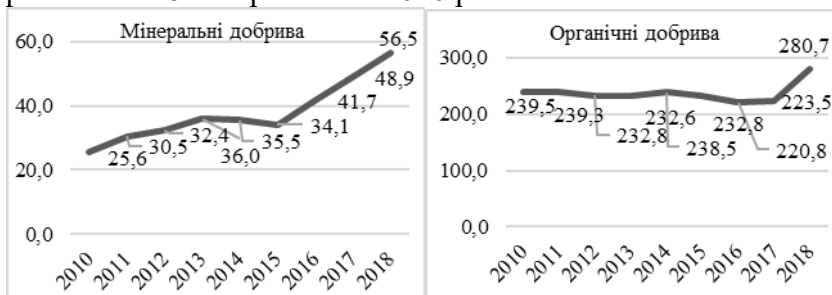
* Науковий керівник – Шиян Д.В., докт. екон. наук, професор

ний стан земель; урожайність сільськогосподарських культур; якість продукції [2].

Але у сучасному сільському господарстві України відчувається дефіцит добрив, що призводить до підвищення ціни, а нарощування валового урожаю зерна сприяє зниженню ціни на продукцію в порівнянні зі світовими цінами. Тому їх удобрення як захід повинен бути детально оцінений із точки зору економічної ефективності [3].

Загалом в Україні з 2010 року середня врожайність основних сільськогосподарських культур (пшениця, кукурудза, соняшник, ячмінь, соя та ін.) зростає більше ніж в півтора рази. Важливу роль зіграло удобрення земель сільськогосподарського призначення. На рис.1 зображено динаміку обсягів внесення мінеральних та органічних добрив на одиницю площі з 2010 по 2018 роки.

Бачимо, що удобрення земель в Україні за аналізований період має позитивну тенденцію, а саме використання мінеральних добрив збільшилось у 2018 р. більш ніж у два рази порівняно з 2010 р. на одиницю площі. Використання органічних добрив змінювалося не так стрімко, але у 2018 р. ріст склав 18% порівняно з 2010 р.

Рис.1. Динаміка обсягів внесення мінеральних та органічних добрив за період 2010–2018 рр., кг/га [4]

Але порівняно з 2000-м р. внесення органічних добрив зменшилося у 2,5 рази. Така різниця є наслідком зменшення поголів'я

рогатої худоби на підприємствах. Це суттєво впливає на вартість виробництва сільськогосподарських культур [5].

Таблиця 1

**Частка удобрених земель України під посіви за період
2010-2018 рр., % [4]**

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Внесення мінеральних добрив під посіви									
зернових і зерно- бобових культур	74,3	80,3	82,8	83,5	84,9	54,5	90,3	91,9	92,5
кукурудзи на зерно	81,0	83,1	86,5	90,2	89,8	89,7	93,6	93,6	94,7
технічних куль- тур	66,5	73,0	74,1	77,0	78,7	76,4	83,9	87,6	89,0
кормових куль- тур	33,8	40,6	45,9	51,4	50,3	48,6	56,4	62,0	61,2
Внесення органічних добрив під посіви									
зернових і зерно- бобових культур	2,1	1,7	2,0	1,8	1,7	1,8	1,9	1,9	3,3
кукурудзи на зерно	5,0	2,5	2,4	3,0	3,1	3,6	3,8	3,8	6,1
технічних куль- тур	1,8	1,6	1,7	1,8	1,8	2,2	2,3	2,6	4,2
кормових культур	4,4	4,1	3,7	4,9	6,0	6,6	7,1	7,0	9,1

Однак, зростання виробництва продукції рослинництва порівняно з 2010 р. пояснювати тільки за рахунок збільшення удобрених площ, швидше за все, буде некоректним.

Щодо Харківської області, ситуація з використанням органічних добрив аналогічна всеукраїнській. Кількість великої рогатої худоби в області з 2010 року зменшилася на 20 % і має тенденцію подальшого скорочення. Найбільш ефективним напрямком збереження і підвищення ефективної родючості ґрунтів і зростання врожайності культур є використання мінеральних добрив, про що свідчить світовий досвід розвитку сільського господарства [6].

Тільки з мінеральними добривами в ґрунт надходять необхідні елементи живлення для рослин. Завдяки мінеральним добривам у процес формування врожаю залучаються запаси атмосферного азоту, поклади апатиту і фосфориту,

відклади калійних солей [2]. З метою виявлення залежності між обсягом внесених мінеральних добрив на одиницю площі, рівнем урожайності основних сільськогосподарських культур та їх рентабельності розраховано табл. 2. В якості критерію класифікації підприємств за урожайністю була взята кількість мінеральних добрив на 1 га посівної площі культур.

Таблиця 2

Залежність урожайності основних сільськогосподарських культур Харківської області від внесення мінеральних добрив

Мінерал. добр., кг/га	Урож. пш-ці, ц/га	Рентаб. пш-ці, %	Урож. куку-зи, ц/га	Рентаб. куку-зи, %	Урож. сон-ка, ц/га	Рентаб. сон-ка, %
до 100,0	29,9	47,0	24,5	29,9	47,0	24,5
100,1-200,0	34,2	50,0	29,9	34,2	50,0	29,9
200,1-300,0	33,0	59,4	27,8	33,0	59,4	27,8
300,1-400,0	29,8	63,9	28,1	29,8	63,9	28,1
400,1-500,0	33,4	64,9	31,4	33,4	64,9	31,4
500,1-600,0	34,7	70,8	29,5	34,7	70,8	29,5
Більше 600,1	39,1	74,4	42,7	39,1	74,4	42,7

З отриманих результатів можна зробити висновок, що існує суттєва залежність між рівнем урожайності продукції рослинництва та кількістю внесених мінеральних добрив у Харківській області. Найбільша урожайність: пшениці (45,0 ц/га) в області при використанні мінеральних добрив більш ніж 600 кг/га; кукурудзи (74,4 ц/га) при 500,1-600,0 кг/га добрив; соняшника (42,7 ц/га) при 500,1-600,0 кг/га добрив.

І хоча не можна казати, що тільки добрива впливають на урожайність, все ж таки залежність підтверджується. Харківська область доводить, що використання мінеральних добрив важливий фактор збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва. Такої прямолінійної залежності між рентабельністю пшениці, кукурудзи, соняшника та обсягом внесених мінеральних добрив у Харківській області не спостерігається. Але неможливо не помітити, що в майже усіх культурах при використанні мінеральних добрив від

600,1 кг/га рентабельність нижче середнього (пшениця – 41,73 % кукурудза - 27,12 %, соняшник – 58,21 %).

Отже, агротехнічний захід в якості внесення мінеральних та органічних добрив є важливим фактором підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель. При використанні добрив собівартість продукції безумовно зростає і не для всіх культур удобрення рентабельне, але це необхідний захід з метою довгострокового і раціонального використання земель.

Список використаних джерел:

1. Використання мінеральних добрив в агросекторі України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agro-business.com.ua>
2. Оптимізація систем удобрення у сучасному землеробстві. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libr.rv.ua/ua/virt/114/>
3. Бричко А.М. Економічна ефективність застосування добрив під сою / А.М. Бричко, А.В. Зубенко // Економіка і суспільство. – 2018. - №18.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Вожегова Р.А. Застосування добрив як запорука збереження родючості ґрунтів і стійкого розвитку сільськогосподарського виробництва / Р.А. Вожегова, О.М. Димов // Таврійський науковий вісник. – 2016. - №96. - С. 21-31.
6. Карпіщенко О.І. Еколого-економічні проблеми використання мінеральних добрив / О.І. Карпіщенко, О.О. Карпіщенко // Вісник СумДУ. Серія “Економіка”. – 2013. - №6.